

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Матіюка Дмитра Володимировича «Розвиток неперервної освіти в
німецькомовних країнах Європи (кінець XX – початок XXI століття)»,
поданого на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Актуальність обраної теми є беззаперечною, виконане дослідження затребуване сьогоднішнім і є відповіддю на виклики часу.

Пояснимо свою точку зору.

По-перше, в умовах стрімкого розвитку усіх сфер життя, господарської та професійної діяльності людини, неперервна освіта стає невід’ємною складовою особистісного зростання кожної особистості. Нині цей освітній феномен є загальновизнаною необхідністю, яку Європейський Союз розглядає як важливий елемент соціальної моделі сучасного суспільства. Наприклад, сучасний німецький експерт в галузі освіти дорослих Уве Гартеншлегер зазначає, що неперервна освіта може стати інструментом, який допоможе нам сформувати відношення між ЄС і сусідніми країнами в конструктивному і плідному руслі, заснованому на тотожному сприйнятті європейських цінностей, а не тільки на певних угодах між урядами.

По-друге, вивчення й узагальнення досвіду організації неперервної освіти у зарубіжних, зокрема у німецькомовних країнах Європи сприяє теоретичному обґрунтуванню та практичній реалізації ефективних форм і методів освіти цього освітнього напрямку в Україні. Водночас, не можемо обійти увагою факт, що проблеми неперервної освіти тривалий час не привертали особливої уваги вітчизняних науковців. Її призначення зазвичай розглядалося виключно у вузькому контексті, який ґрунтується на забезпеченні кваліфікації відповідного рівня, натомість це призначення значно ширше, оскільки покликане забезпечити, відкритість доступу до якісної освіти як у горизонтальній, так і вертикальній площинах, що гарантує конкурентоспроможність й мобільність сучасного фахівця й зокрема, будівельного профілю.

По-третє, актуальність рецензованого дослідження посилює той факт, що одним із пріоритетних завдань неперервної освіти у німецькомовних країнах є боротьба із соціальною ізоляцією, нерівністю, маргіналізацією. На сучасному етапі у цих країнах спостерігається тенденція до реструктуризації інституційної галузі та надання широкого спектру послуг, які пропонуються у системі

неперервної освіти. Великого значення набувають також питання якості неперервної освіти, зокрема її вагової складової – освіти дорослих, підготовки педагогічних кадрів для цієї системи, доступності освіти тощо – чинники, які, поза усяким сумнівом є важливими для України.

Зважаючи на вищевикладене, дослідження Дмитра Володимировича Матіюка «Розвиток неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи (кінець ХХ – початок ХХІ століття)», є актуальним і своєчасним.

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Грунтовне опрацювання джерельної бази (понад 300 найменувань, з них 151 – іноземними мовами), зокрема науково-педагогічних досліджень, дисертацій, монографій, наукових статей, офіційних документів тощо, яке здійснив здобувач, дали змогу поглибити уявлення щодо єдності цілей неперервної освіти і специфічних завдань кожної її ланки, що органічно поєднуються з її варіативністю, різноманітністю типів освітніх закладів, педагогічних технологій та форм державно-суспільного управління у досліджуваних країнах. На увагу заслуговує точка зору дисертанта щодо ролі неперервної освіти у збереженні, розвитку і взаємозбагаченні національних культур та загальнолюдських цінностей, її характеристика як чинника й умови міжнародного співробітництва в галузі освіти та розв'язання глобальних завдань сучасності.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу загально-наукових та історико-педагогічних методів дослідження, серед яких найбільш продуктивними були аналіз і узагальнення теоретичних положень, порівняльний аналіз, синергетичний синтез, а також ретроспективний аналіз і синтез, абстрагування і конкретизація; методи теоретичного узагальнення й прогнозування, систематизації, прогнозування тощо.

Загалом рецензоване дослідження дає відтворює цілісну картину проблеми розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи (кінець ХХ – початок ХХІ століття). Наукові положення, висновки, а також методичні рекомендації, підготовлені дисертантом, використовуються в освітньому процесі вітчизняних вищих навчальних закладів, зокрема, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, ПрАТ «Міжрегіональна академія управління персоналом»,

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, а також у діяльність громадської організації «СП «Центр освіти дорослих «Перший» у м. Мелітополі (довідка про впровадження № 21 від 23.06.2020) та освітній проєкт «Smart Science Lab».

Дисертацію Д.В. Матіюка написано на належному науковому рівні. Здобувач володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній табличні матеріали.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Достовірність і новизна результатів, проведеного дослідження, забезпечені методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу різноманітних взаємодоповнювальних методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідницької роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

Рівень апробації результатів дослідження є також належним і підтверджується участю дисертанта у науково-практичних конференціях різного рівня.

Дисертантом визначено й обґрунтовано три групи передумов становлення розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи (кінець XX – початок XXI століття), зокрема політичні, економічні, соціально-педагогічні.

Важливим науковим кроком вважаємо *розширення й уточнення періодизації розвитку неперервної освіти, зокрема визначення та обґрунтування трансформаційно-дигітального етапу, спричиненого пандемією Covid-19 і пов'язаним із суттєвими змінами в системі освіти впродовж життя, а також визначення й обґрунтування основних напрямів розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи на сучасному етапі.*

До важливих наукових здобутків дисертанта слід віднести *і виокремлення та систематизацію перспективних напрямів екстраполяції конструктивних ідей досвіду розвитку освіти впродовж життя в німецькомовних країнах Європи для вдосконалення системи неперервної освіти України.*

Завдяки дослідженню Д.В. Матіюка до наукового обігу введено маловідомі документи, наукові джерела, пов'язані з дослідженням проблем розвитку неперервної освіти німецькомовних країн (кінець XX – початок XXI століття).

Дослідницькі результати важливі для удосконалення розвитку системи неперервної освіти, освіти впродовж життя в Україні.

Щодо повноти викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях.

Основні положення дисертації Д.В. Матіюк відображено у 17 наукових працях, зокрема 6 статтях у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук; 7 статей і тез – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 3 – у матеріалах закордонних конференцій; 1 – методичні рекомендації.

Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях.

Проміжні і кінцеві результати дослідження публікувалися впродовж 2016–2020 рр.

Дисертація складається зі вступу, розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

У першому розділі «Передумови та розвиток неперервної освіти в німецькомовних країнах» розкрито генезу досліджуваної проблеми, схарактеризовано передумови розвитку неперервної освіти у досліджуваних країнах та визначено тенденції розвитку освіти впродовж життя у цих у сучасну добу.

Слушною вбачається думка дисертанта щодо доповнення існуючої періодизації розвитку неперервної освіти ще одним періодом – трансформаційно-дигітальним, доцільність якого здійснено з огляду на глобальні зміни, спричинені зокрема пандемією Covid-19.

Загалом осмислення й аналіз проблеми неперервної освіти дозволили автору визначити передумови, що вплинули на становлення та розвиток цього освітнього напрямку у німецькомовних країн. Зокрема було виділено та достатньо переконливо обґрунтовано сукупність таких передумов: політичні, економічні та соціально-педагогічні.

Проведений аналіз становлення і розвитку неперервної освіти уможливив виокремлення тенденцій розвитку неперервної освіти німецькомовних країн. З поміж інших, найбільш вагомими на думку автора є глобалізація (зникнення або розмиття національних систем і кордонів); інтернаціоналізація (поєднує академічну мобільність та міжнародну співпрацю в галузі освіти і в сучасних умовах є двигуном освітніх реформ); цифровізація (створення базових інформаційних сервісів, системи цифрової взаємодії з учасниками процесу, системи цифрового маркетингу); гаджетизація (використання і представлення

технологічного прогресу, не лише у повсякденному житті, а й у науковому, економічному, соціальному секторах).

У другому розділі «Теоретичні засади дослідження розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття» схарактеризовано особливості розвитку неперервної освіти за трьома критеріальними ознаками: віком, видами та формами її здобуття та ознаками індивідуалізації й диференціації.

Здійснюючи аналіз розвитку освіти впродовж життя за віковою ознакою дисертант розкриває цілі, завдання, зміст, форми та методи навчання на усіх вікових етапах – від раннього навчання, навчання в шкільному віці, професійного навчання, навчання в закладах вищої освіти до здобуття докторського або еквівалентного рівня, проведення наукових досліджень, освіти дорослих. На основі теоретичного аналізу досліджуваної наукової проблеми дисертант відзначає інноваційний підхід до здобуття освіти впродовж життя, що конкретизується на кожному з її етапів.

Погоджуємося з думкою дисертанта, що неформальне навчання є більш гнучким, ефективним, орієнтованим на особистісні потреби і на сучасному етапі суспільного розвитку посідає дедалі більш ґрунтовні позиції.

До беззаперечних вагомих результатів теоретичного аналізу можна віднести вивчення досвіду досліджуваних країн на основі автентичних джерел, зокрема проаналізовано та виокремлено особливості неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи за ознаками індивідуалізації та диференціації, зокрема розвиток інклюзивної освіти, підтримки обдарованих особистостей, безробітних та мігрантів, культурної освіти.

На схвалення заслуговує проаналізований автором досвід неформальної освіти, нагромаджений в Німеччині на базі культурного центру Гете-інститут та схарактеризована діяльність провідних наукових установ німецькомовних країн, з поміж них «Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften»; «Fraunhofer-Gesellschaft zur Förderung der angewandten Forschung»; «Schweizerischer Nationalfonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung» (назви яких, на жаль, не перекладено українською мовою) заслуговують на особливу увагу.

Варто вітати практико-зорієнтованість рецензованої дисертації. У третьому розділі дисертації «Упровадження інноваційних ідей розвитку неперервної освіти німецькомовних країн в український освітній простір» автор визначає перспективні напрями екстраполяції інноваційних ідей розвитку неперервної освіти німецькомовних країн в систему освіти України.

У змісті розділу вирізняються два дослідницькі кроки. По-перше, це виокремлення перспективних напрямів екстраполяції інноваційних ідей розвитку неперервної освіти німецькомовних країн в систему формальної освіти України. І по-друге, це визначення передумов залучення різних категорій громадян до неперервної освіти, зокрема її неформальної складової. Автор розмірковує про можливість розвитку центрів освіти впродовж життя на базі бібліотек, розвитку «громадянської освіти» та ефективний розвиток інформальної освіти.

Проведений порівняльний аналіз заявленої проблеми, став підставою для створення практичних рекомендацій щодо впровадження конструктивних ідей європейського досвіду розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи в систему неперервної освіти України. Рівневий характер рекомендацій забезпечує цільове донесення ідей до ключових груп зацікавлених осіб.

Здобутки дисертаційного дослідження акумулюються у висновках, обґрунтованість яких не викликає сумніву з огляду на змістовність здійсненої наукової розвідки, яка має і наукове значення, і практичну користь.

У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення.

Дискусійні положення та зауваження

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Є певні зауваження до наукового апарату, по-перше, межі дослідження обґрунтовано дуже побіжно, хоча саме і на кінець XX і на початок XXI ст. припадає велика кількість подій міжнародного рівня, на яких було прийнято важливі документи (Маастрихтська угода про освіту 1992 року; П'ята Міжнародна конференція з освіти дорослих, Гамбург, Німеччина «Освіта дорослих – ключ до XXI століття» (1997). Прийняття Лісабонської конвенції 1996 року щодо розвитку освіти дорослих. Лісабонська стратегія (2000) Всесвітній форум, Дакар (2000)), а також у цей час набули чинності сукупність законодавчих актів з проблем освіти дорослих, освіти впродовж життя саме у досліджуваних країнах. Отже за умови висвітлення цих документів обрання означених хронологічних меж набуло би більшої аргументованості; мету дослідження сформульовано як перелік завдань дослідження.
2. У дослідженні йдеться про розвиток освіти впродовж життя в німецькомовних країнах Європи, однак обрані країни – Німеччина,

Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн, Люксембург – мають достатньо суттєві особливості, отже доцільно було більш ретельно прописати спільне й відмінне в організації неперервної освіти у досліджуваних країнах.

3. Вважаємо, що дослідження набуло більшої обґрунтованості за умов аналізу законодавчого забезпечення щодо неперервної освіти досліджуваних країн. Усі досліджувані країни мають розгалужене законодавство у галузі освіти дорослих, освіти впродовж життя, наприклад у ФРН є дворівневий законодавчий характер – рівень федерації і рівень земель та регламентується положеннями Конституцій, що закріплюють правовий статус і гарантії підтримки освіти дорослих людей впродовж життя, а також, а також земельними законами «Про освіту дорослих», «Про продовження освіти», які є в усіх землях за винятком Гамбургу й Берліну.
4. Надзвичайно цікавим є четверте завдання дослідження, вирішення якого спрямовано на з'ясування інноваційних ідей розвитку неперервної освіти німецькомовних країн та їх упровадження у вітчизняний освітній простір. Проте, переважну більшість перспективних напрямів подано автором без відповідної аргументації і обґрунтування, а відтак їх екстраполяція в систему освіти України не завжди виглядає переконливо. Окрім того доречно було би узагальнити теоретичні та методичні застереження щодо екстраполяції неформальної та інформальної освіти у вітчизняний освітній простір.
5. Викликає схвалення опрацювання автором великої кількості автентичної джерельної бази дослідження, водночас представлення переліку науково-педагогічних досліджень, дисертацій, монографій, наукових статей, офіційних документів тощо виключно мовою оригіналу не дає уявлення про їх відповідність досліджуваній проблемі

Висновок

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими для загальної високої оцінки рецензованого дослідження. Проведений аналіз дає підстави для такого висновку: за актуальністю, змістом, обсягом та якістю оформлення, сукупністю отриманих результатів, науковою новизною, теоретичною і практичною значимістю, достовірністю і повнотою висвітлення їх у публікаціях дисертація «Розвиток неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» відповідає паспорту обраної спеціальності та вимогам «Присудження наукових ступенів та і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету

Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор Матіюк Дмитро Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеню кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Офіційний опонент

Директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Л.Б. Лук'янова

